

Den vestlige filosofis undergrund

I en bombastisk afslutning på sin 'Homo sacer'-serie lader den italienske filosof Giorgio Agamben sin frihedshungrende undergrundsontologi bryde frem. Ikke for at tage magten fra de mægtige, men for at afskaffe magten som sådan

Af Anna Cornelia Ploug

I årevis har vi talt bekymret om det søndersprængte, asociale samfund, den autoritære stats voldsnatur og biopolitikens kontrol. Så hvis ikke magtkritik allerede er dit mellemnavn, er der nok at tage fat på i den filosofiske krisetidslitteratur. Et af de vigtigste af de vel at mærke *ikke*-marxistiske navne inden for denne metier er den italienske filosof Giorgio Agamben, der – ud over at sige dumme ting om klima og corona – er kendt for sin analyse af undtagelsestilstanden som politisk styringsmiddel.

Med *L'uso dei corpi* fra 2014, på dansk *Brugen af kroppene*, sætter Agamben foreløbigt punktum for en af magtanalytikens absolutte sværvægttere, nemlig hovedværket kendt som *Homo sacer*-serien.

Homo sacer-projektet er først og fremmest en af-søgning af den suveræne magt og dens konstitution gennem udelukkelsen af såkaldt 'nøgent liv', det vil sige den eksistensform, der er fuldt afhængig af statens nåde for sin overlevelse, og som er blevet sat i forbindelse med menneskets vilkår i flygtningelejren og under Holocaust.

Seriens ni bind, hvoraf to tredjedele nu findes på dansk fordelt på fem forlag og fire oversættere, er udkommet drypvist over en 20-årig periode. I mellemtiden har den opnået klassikerstatus inden for ikke allerede angliciserede filosofikredse, endnu før tryksværten er tørret.

Nu fås kronen på værket i en iørefaldende dansk oversættelse, der samtidig er den hidtil mest fremadskuende og opbyggelige af karakter. Er man efterhånden blevet indigneret og fuld af ærgrelse over, hvordan magten piner livet ud af os, vil *Brugen af kroppene* komme som en opmuntrende nyhed. Ambitionen er hverken mere eller mindre end at ud-tænke grundlaget for en radikalt anden verden – en verden, hvor politik ikke er regeringsførelse, og livets opretholdelse ikke er bemyndiget oppefra.

Noget positivt program er der dog ikke tale om, og de politiske konsekvenser af den filosofisk højtblagte og referencetunge tænkning er i overvejende grad overladt til læserens egen forestillingsevne – eller praksiserfaring.

Ud over tre hoveddele består *Brugen af kroppene* af to intermezzoer (om den franske levemådefilosof Pierre Hadot henholdsvis den allestedsnærværende tyske filosof Martin Heidegger), en prolog om det klandestine liv og den franske situationist Guy Debord (eller bare det ivrigt intime 'Guy') og en epilog med et halvbagt nik til de strategisk-politiske implikationer.

Hovedprojektet er kort sagt at opspore en alternativ måde at tænke subjektivitet og væren på – en måde, der skal befri os fra den værensforståelse, der overhovedet har muliggjort suverænitets tvangsgreb over samfundslivet.

Op med rode

Det særegne ved Agambens forehavende er, at han tager for pålydende, at man for at tænke *radikalt* må

gå til rødderne – og det vil her sige, at magtkritikken forudsætter en metafysikkritik. Det betyder to ting.

For det første at genstandsfeltet ikke bliver etik eller politisk teori, men politisk ontologi: ved at gå ontologien efter i sømmene, det vil sige interessere sig for vores grundlæggende kategoriseringer af det værende, peger han på, hvor vores værensforståelse faktisk betinger det politiske mulighedsrum.

For det andet at forandringen kræver, at vi kører i to parallelle spor. Dels identificere de af vores – det vil sige den vestlige filosofis – nedarvede tankemønstre, der faciliterer dominansstrukturer (såsom at staten opretholder sig selv gennem udelukkelsen af det uvelkomne). Dels finde og videreudvikle den diskontinuerte understrøm af idémæssige afstikkere, der kan spores på tværs af traditionen, og som Agamben skal bruge til at udfolde, hvordan virkeligheden kan tænkes anderledes end som ting, der står i udvortes relation til hinanden.

På trods af ambitionsniveauet er det altså ikke en systemtraktat med et antal forelagte førsteprincipper, vi har for os. Den slags giver i vor tid kun idioter (og Alain Badiou) sig i kast med. Det er snarere en »nulstilling«, som Agamben selv betegner det i et sjældent tilfælde af forsigtighed; gennem dette væv af læsninger rettes der faktisk an til en gentænkning af det politiske som sådant.

Det sker i praksis gennem et 400 siders kornfedt kommentarspor til (selektive) hovedveje i vestlig idéhistorie: Vi kommer forbi stoikerne, kirkefædrene og moderne lingvister, men især Heidegger, Walter Benjamin, Michel Foucault og Aristoteles spiller hovedroller.

En ganske særlig plads får dog den senantikke 'mystiker' Plotin, der må være enhver processuelt orienteret fritænkners kommende kærlighed, og som ikke mindst byder sig til for *Homo sacer*-projektet med sit begyndende begreb om *livsform*, der som betegnelse for det udelte liv står som den store ledestjerne gennem hele Agambens værk.

Og hvad er så den ontologiske arv, vi må bryde med?

Lad mig sætte det lidt firkantet op. Hvis vi oversatte Agambens filosofi til en trivialroman, ville fjenden i sine mange afskygninger altid dybest set kunne koges ned til en forestilling om splittelse og relationel enhed, for splittelse fordrer hierarki og afhængighed. Dette diagnostiske skema går igen og igen i Agambens værk, ikke mindst i opdelingen af livet i det levende overhovedet (*zōē*) og det politisk kvalificerede liv (*bios*).

Den helt centrale splittelsesfigur i *Brugen af kroppene* er den indflydelsesrige aristoteliske distinktion mellem *dynamis*, der betegner nogets rene potens eller mulighed, såsom et frø i en potteplante, og *energeia*, der står for dets virkeliggørelse eller i-værk-sættelse: Frøet spirer, og frem vokser en tomatplante – det iboende potentiale blev altså realiseret.

De gode ville så i Agambens bog være de tankeformer der, i kontrast til virkeliggørelsesentusiasmen, bliver stående ved tingenes potentiale ganske 'uvirksomt'. I stedet for relationen mellem mulighed og aktualisering, den relation der i øvrigt udgør grundformen for ethvert produktionsforhold, foreslår Agamben et begreb om *brug*, det græske *chr_sis*, som hjørnesten for en ny og splittelsesfri ontologi. En ontologi, der samtidig er en etik.

Kroppenes brug

Agambens idé om en brugens ontologi, hvis forlæg er munkenes kontemplative livsform i *Den højeste fattigdom*, tager udgangspunkt i Aristoteles' analyse af slaven som herrens forlængede arm. Frugten af slavens arbejde har ikke status af produkt, altså en selvstændig frembringelse (*poi_sis*), eftersom slaven

ikke er en egenrådig person – og af samme grund ikke kan være urbillede på kapitalismens lønarbejder – men derimod frembringer ting ved at tage sig selv i brug som (en del af herrens) krop. Hvor i-værk-sættelse (*energeia*) drejer sig om tilvirkningen af et objekt uden for én selv, peger i-brug-tagelsen (*chr_sis*) således hen imod en forbundethed uden splittelse.

Allerede den dobbelte genitiv i bogens titel antyder opløsningen af den traditionelle subjekt/objekt-skabelon, som brugen ifølge Agamben indebærer: Kroppen *bruger* såvel som *bruges* og befinder sig altså imellem det aktive og det passive.

I stedet for vores gamle substansontologi, der holder nogets væsen (*hvad* tingen er) adskilt fra dets eksistens (*at* den er), vil Agamben med hjælp fra Spinoza, Leibniz samt utallige af filosofihistoriens statister udvikle en ontologi, der har fokus på *måde*: *hvordan* i stedet for *hvad*. Med denne gryende 'modalontologi' forlader vi spørgsmål om essens og årsag – hvor du som ejer af en række egenskaber forløser dit potentiale i et produkt – til fordel for det adverbielle spørgsmål om, *hvordan* du er til.

Ifølge Agamben er det politiske mål ikke magtovertagelse, men *destitution*: at afsætte og efterlade troenen tom og uvirksom. Konkretiseringen af denne uvirksomhedens politik lader han være op til os andre, og det er oplagt at skæve til det franske forfatterkollektiv Den usynlige komité, hvis nyeste og netop oversatte bog *Maintenant* deler den antiprogrammatiske og til tider sværmeriske aspiration efter en anden verden.

Nogle vil finde magtkritikken for idealistisk, og stilistisk er bogen vanskeligt fremkommelig i sin særlige systematik af sammenvævede digressioner serveret i paragrafform. Men det er svært ikke at tabe underkæben i opstemthed, når Agamben tværlæser traditionen for at lade dens emancipatoriske undergrundsontologi bryde frem.

modernetider@information.dk

